

Russia and Southern Caucasus

Maia Manchkhashvili

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Georgia, Tbilisi
maia.manchkhashvili@tsu.ge

Abstract

After the dissolution of Soviet Union the southern Caucasian region has activated its strategic function, controlled by the Empire and served its interests.

After the obtaining the independence the usage, full using and activation of the foregoing strategic function was the well-defined foreign policy purpose for the young states of the region, but at the same time started activation the Russian political purposes, being in acute opposition to the interests of the South Caucasus Region States.

The fighting arsenal of Russia is enough varied and the only scope is to provide control on the South Caucasus Region. In this process every resistance and attempt of new player is recognized by Russia as the intervention on its interests and starts to work Russian experienced fighting methods already to other/necessary direction.

Keywords: Russia and Southern Caucasus.

რუსეთი და სამხრეთ კავკასია

მაია მანჩხაშვილი

თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი
maia.manchkhashvili@tsu.ge

აბსტრაქტი

XX საუკუნის 90-იან წლებში, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ სამხრეთ კავკასიის რეგიონმა გაიაქტიურა მისი სტრატეგიული ფუნქცია, რომელიც მანამდე იმპერიის მიერ კონტროლდებოდა და მის ინტერესებს ემსახურებოდა. დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ ამ სტრატეგიული ფუნქციის სრულად გამოყენება, ათვისება და ამოქმედება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საგარეო პოლიტიკური მიზანი გახდა ამ რეგიონის ახალგაზრდა სახელმწიფოებისათვის, თუმცა, ამავე დროს ამუშავდა რუსული პოლიტიკური მიზნებიც, რომელიც მწვავე დაპირისპირებაში აღმოჩნდა სამხრეთ კავკასიის რეგიონის სახელმწიფოთა ინტერესებთან. როგორც რუსეთის პოლიტიკურ ლიდერების გამოსვლებში, ასევე, ამ ქვეყნის პოლიტიკურ დოქტრინებში, მუდმივად ხაზი ესმევა სამხრეთ კავკასიის რეგიონის მნიშვნელობას რუსეთისათვის. როგორც შავი ზღვის პირეთში, ასევე, კასპისპირეთში და მიმდებარე რეგიონებში გავლენის ქონა სტრატეგიულად მნიშვნელოვანია რუსეთისათვის იმდენად, რომ რუსეთმა მის სტრატეგიულ დოქტრინაში მკვეთრად ხისტი დამოკიდებულებაც კი დააფიქსირა ამ რეგიონთან მიმართებით დასაჭიროების შემთხვევაში ლოკალური დაბომბვების შესაძლებლობაც კი დაუშვა.

საკვანძო სიტყვები: რუსეთი; სამხრეთ კავკასია.

მსჯელობა

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ სამხრეთ კავკასიის რეგიონმა გაიაქტიურა მისი სტრატეგიული ფუნქცია, რომელიც მანამდე იმპერიის მიერ კონტროლდებოდა და მის ინტერესებს ემსახურებოდა. დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ ამ სტრატეგიული ფუნქციის სრულად გამოყენება, ათვისება და ამოქმედება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საგარეო პოლიტიკური მიზანი გახდა ამ რეგიონის ახალგაზრდა სახელმწიფოებისათვის, თუმცა, ამავე დროს ამუშავდა რუსული პოლიტიკური მიზნებიც, რომელიც მწვავე დაპირისპირებაში აღმოჩნდა სამხრეთ კავკასიის რეგიონის სახელმწიფოთა ინტერესებთან. როგორც რუსეთის პოლიტიკურ ლიდერების გამოსვლებში, ასევე, ამ ქვეყნის პოლიტიკურ დოქტრინებში, მუდმივად ხაზი ესმევა სამხრეთ კავკასიის რეგიონის მნიშვნელობას რუსეთისათვის. როგორც შავი ზღვის პირეთში, ასევე, კასპისპირეთში და მიმდებარე რეგიონებში გავლენის ქონა სტრატეგიულად მნიშვნელოვანია რუსეთისათვის იმდენად, რომ რუსეთმა მის სტრატეგიულ დოქტრინაში მკვეთრად ხისტი დამოკიდებულებაც კი დააფიქსირა ამ რეგიონთან მიმართებით დასაჭიროების შემთხვევაში ლოკალური დაბომბვების შესაძლებლობაც კი დაუშვა. ამის საჭიროება კი მუდმივად დგას რუსეთისათვის სამხრეთ კავკასიის სტრატეგიულად მომგებიანი მდებარეობიდან გამომდინარე. რუსეთს, როგორც ერთ-ერთ დიდ სახელმწიფოს მსოფლიოში, თავისი პოლიტიკური თუ სხვა სახის ამბიციები გააჩნია ამ რეგიონში და ახერხებს კიდევ მათ რეალიზებას. აქედან გამომდინარე სამხრეთ კავკასიის რეგიონი ძალიან რთულ მდგო-

მარეობაშია; ერთი მხრივ ამ რეგიონის სახელმწიფოებს სურთ დამოუკიდებლობა და განვითარებისა და პროგრესის გზით სიარული, მაგრამ, მეორე მხრივ, რუსეთის ამბიციების გამო, მუდმივად უწევთ ბრძოლა, როგორც თავი დააღწიონ ამ გავლენებს. ეს პროცესი, შეიძლება ითქვას, ჩაკეტილ წრეზე ბრუნავს და ჯერჯერობით ვერც დასავლეთის თანადგომით, ვერც მითუმეტეს საკუთარ ძალებზე დაყრდნობით, რეგიონის სახელმწიფოები ვერ ახერხებენ დამოუკიდებლად აირჩიონ საგარეო პოლიტიკური ვექტორი და გაყვნიან ამ მიმართულებას. პატარა სახელმწიფოებისათვის დამახასიათებელია ასეთი მდგომარეობა. მაგრამ, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ შეუძლებელია ამ წრიდან გამოსვლა. თუმცა, არც ადვილია. ვთვლით, რომ თუ მსოფლიო პოლიტიკურ პროცესებში არ მოხდა გარღვევა რუსეთთან დამოკიდებულებაში, მისი მეზობელი სამხრეთ კავკასიის რეგიონის მცირე რესპუბლიკები ვერ შეძლებენ შეცვალონ რეალობა მათ გარშემო. მითუმეტეს, რომ რუსეთი არ შეწყვეტს მცდელობას, უფრო გაზარდოს გავლენა ამ რეგიონში და ამ წნეხთან გამკლავება ადვილი არაა. მართალია, არაერთი ავტორი ეჭვქვეშ აყენებს რუსეთის ყოვლისშემძლეობას, მაგალითად, ჰანის ადომითი, (Hannes Adomeit) (1, 1995:35-68) თვლის, რომ რუსული პოლიტიკა არცთუ ისე წარმატებულია არა მხოლოდ მსოფლიო პოლიტიკურ არენაზე. ვალტერ ლეჟუიერი (Walter Laqueur) აღნიშნავს, რომ ახლა აქვს რუსეთს მისი ძლიერების ზენიტი (2, 2015:3) და რომ ხედავს შავ ღრუბლებს რუსეთის ჰორიზონტზე ეკონომიკური, დემოგრაფიული და პოლიტიკური თვალსაზრისით და მოჩვენებით რუსულ სიძლიერეს, რუსული მმართველი ელიტის

აგიტაციის შედეგს უწოდებს, ვიდრე რეალობას, მაგრამ, ფაქტია, რომ ჯერ-ჯერობით რუსეთი წარმატებით ახერხებს მართოს პროცესები სამხრეთ კავკასიაში, განსაკუთრებით ოკუპაციის ფაქტორის გამოყენებით, და არა მხოლოდ ამით.

რუსეთი მუდმივად მუშაობს და მომავალშიც არ დააკლებს ამ მიმართულებით ძალისხმევას, რომ გამოასწოროს ის სტრატეგიული დისბალანსი და გარღვევა, რაც საბჭოთა კავშირის დაშლის მომენტისათვის და მომდევნო უახლოეს წლებში მისი გადასახედიდან წარმოიქმნა სამხეთ კავკასიაში. ვგულისხმობთ იმას, რომ დასავლეთმა შემოაღწია ამ რეგიონში ენერგეტიკული პროექტებით და რუსეთისათვის ამ ენერგოპროექტების ფუნქციონირება ძალიან მტკივნეული თემაა. რუსეთი ამ რეალობას ებრძვის მუდმივად: ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან მოყოლებული დღემდე უამრავი რამ დაიწერა რუსეთის გეგმების შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურასა და პრესაში. რუსული სპეც-სამსახურები თუ სამხედრო - ანალიტიკური წრეები მუდმივად ამუშავებენ ამ საკითხს და ეძებენ ახალ გზებსა და მეთოდებს (თუმცა, ხშირად ძველ მეთოდებს იყენებენ), რომ თავის სასარგებლოდ შეცვალონ რეალობა. ერთ-ერთ ბოლო გეგმას და რუსული გენერალიტეტის მიდგომას თუ განვიხილავთ ამ თემაზე, ვნახავთ, რომ მიზანი კვლავ იგივეა, მაგრამ ცდილობენ მეთოდები და სტრატეგია გააუმჯობესონ და გაამრავალფეროვნონ. მაგალითად, ერთ-ერთ რუსულ სამხედრო-ანალიტიკურ გამოცემაში - «Военно-промышленный курьер» - ავტორი ღიად ამბობს, რომ რუსეთისათვის სამხეთ კავკასიის რეგიონი სტრატეგიულად მნიშვნელოვანია და არ აპირებს მასზე

კონტროლის დაკარგვას. ავტორი შემდეგნაირად ახასიათებს რეგიონში მიმდინარე პროცესებს: „რაც შეეხება ამიერკავკასიას: რუსეთი ამ რეგიონში თავის პოზიციებს ენერგიულად თმობს. თავდაპირველად საქართველოს ნება მისცა, რომ აშშ-ს საყრდენად გადაქცეულიყო. არადა, ამიერკავკასიის რეგიონის სხვა ქვეყნებთან შედარებით, საუკუნეთა მანძილზე, სწორედ საქართველო იყო ჯერ რუსეთის იმპერიასთან ყველაზე მეტად ინტეგრირებული, შემდეგ კი საბჭოთა კავშირთან... მოკლედ, თუ რუსეთი დაუშვებს იმას, რომ საქართველო აშშ-ს სრულ კონტროლქვეშ მოექცევა, ეს იქნება ჩვენი საგარეო პოლიტიკის ძალიან დიდი მარცხი“⁽³⁾. მოყვანილი კომენტარიდან ნათლად და ლაკონურად ჩანს, რომ სამხრეთ კავკასიისათვის მუდმივად იქნება საფრთხე, მოექცეს რუსული ორბიტის ქვეშ.

ამ პროცესებს აქვს მეორე მხარეც: პოსტ-საბჭოთა პერიოდის გამოწვევების გათვალისწინებით, სამხრეთ კავკასიის რეგიონის სახელმწიფოები ერთდოულად ორი საგარეო პოლიტიკური მიმართულებით იყურებიან და ეს თითქოს ბუნებრივია მათთვის. საბჭოთა კავშირის დროს ამ სახელმწიფოებს დამოუკიდებელი საგარეო პოლიტიკა არ ქონდათ და თითქოს მიეჩვივნ გარე ძალის მიერ ნაკარნახევი საგარეო კურსის გატარებას. ამიტომ, ამ რეგიონის სახელმწიფოები ჯერ კიდევ იკვებებიან საბჭოთა პერიოდის პოლიტიკური ცხოვრების წესით და მეთოდებით; ჯერ კიდევ ამ პერიოდისათვის დამახასიათებელი მიდგომები გვახასიათებს და სანამ არ მოხდება მენტალური ცვლა და ტრანსფორმირება, ვერ შეიცვლება პოლიტიკური გამოწვევებისადმი მიდგომა. შესაბამისად, არა მხოლოდ ის, რომ რუსეთის ინტერესებშია, გავლენის

ქვეშ ყავდეს სამხრეთ კავკასიის რეგიონი, თავად ამ ქვეყნებში ჯერ კიდევ საბჭოური მენტალიტეტი და მართვის საბჭოური ფორმები და მიდგომებია შემორჩენილი და ეს ხელს უწყობს რუსეთს, წარმატებით განახორციელოს თავისი ინტერესები რეგიონში. ანუ საბჭოთა მეთოდებითა და მენტალიტეტით დასავლეთისაკენ სვლა შეუძლებელია. ეს შიდა წინააღმდეგობა ერთ-ერთი ყველაზე დიდი დაბრკოლებაა განვითარების გზაზე. ამ შიდა წინააღმდეგობის დაძლევის შემთხვევაში, სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოები წარმატებით გაართმევენ თავს ძლიერი პოლიტიკური აქტორების - რუსეთისა და თურქეთის - მიერ თავსმოხვეული პროექტების გავლენიდან თავის აცილებას.

რაც შეეხება რუსეთის ინტერესთა დაპირისპირებას სამხრეთ კავკასიის რეგიონის სხვა პოლიტიკურ აქტორებთან; ბუნებრივია, რეგიონში სტრატეგიული ინტერესები გააჩნია თურქეთსა და დასავლეთს. ირანის ისლამური რესპუბლიკის აქტივობა ამ მიმართულებით ამ ეტაპისათვის სუსტია. თუმცა, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ირანმა უარი თქვა თავის ინტერესებზე კავკასიაში. სანქციების დაწესება და თითქმის დაუძლეველი პოლიტიკური დაპირისპირება აშშ-თან ირანს არ აძლევს საშუალებას გაააქტიუროს კავკასიური პოლიტიკა. ეს კი ეხმარება რუსეთს უფრო თამამი იყოს თავის ქმედებებში. რუსეთი ცდილობს არ დაუშვას სხვა ძალების უფრო მყარად დამკვიდრება რეგიონში და ამისათვის ყველა მეთოდს მიმართავს. მაგალითად, აშშ-ის მიერ რუსეთისათვის დაწესებულ სანქციებს რუსეთის დუმამ უპასუხა კანონით, რომელიც მიმდინარე 2018 წლის 22 მაისს მიიღო (4.2018). ამ კანონის მიხედვით რუსეთი მისადმი მტრულად განწყობილი

ქვეყნების ქმედებებს შესაბამისი ზომების მიღებით უპასუხებს. შესაბამის ზომებში იგულისხმება ურთიერთობების შეწყვეტაც, კონკრეტული ქვეყნიდან პროდუქციისა და ნედლეულის შემოტანაზე შეზღუდვების დაწესება, რუსეთის იურისდიქციის ქვეშ მყოფ ტერიტორიაზე მტრულად განწყობილი ქვეყნის საკუთრებაზე კონტროლი და საქმიანობის შეზღუდვა, იურიდიული პირებისათვის საქმიანობის შეზღუდვა და სხვა.

თუმცა, უნდა ითქვას, რომ აშშ-სა და რუსეთს შორის ურთიერთობები მაინც დინამიურია. ეს ორი დიდი ძალა მაინც ახერხებს მორიგებას ერთმანეთთან, მიუხედავად დიდი წინააღმდეგობებისა. სამხრეთ კავკასიაში მათი დაპირისპირებაც დინამიურია: ორივე მხარე იბრძვის თავისი სტრატეგიული ინტერესების რეალიზებისათვის. მაგრამ, მათი ბრძოლის მეთოდებია რადიკალურად განსხვავებული. ტრაფარეტულად, რუსული საგარეო უწყება ყოველთვის გამოთქვამს დიდ იმედს, რომ მოხდება კონფლიქტების დარეგულირება და რუსეთი ყველაფერს გააკეთებს ამისათვის, მაგრამ, რეალურად, რუსეთს განსხვავებულად ესმის უსაფრთხოება, ვიდრე აშშ-ს: რუსეთი ყოველთვის ცდილობს არ დაუშვას სხვა ძალის გავლენის გაზრდა მისი ე.წ. სტრატეგიული ინტერესების არეალში. რუსეთმა საქართველოში გაერო-სა და ეუთო-ს საერთაშორისო სადამკვირვებლო მისიების მუშაობაც დაბლოკა და საერთოდ, რუსეთს არ სჭირდება დამკვირვებლები თავისი საქმიანობის განხორციელებისას. შეიძლება ითქვას, რომ რეგიონული უსაფრთხოების მთავარ საფრთხეს სწორედ რუსეთი წარმოადგენს და განსაკუთრებით ისეთი პატარა სახელმწიფოს სუვერენიტეტისათვის, როგორც სამხრეთ კავკასიის

სახელმწიფოებია. რუსეთისათვის უხეში ძალის გამოყენებას ჯერ კიდევ გამართლება აქვს, რაც გამოჩნდა კიდევ 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის მაგალითზე. მაგრამ, რუსეთი ასევე არანაკლებ წარმატებით მიმართავს რბილი ძალის მეთოდებსაც. ამას საქართველოს უსაფრთხოების სამსახურის 2017 წლის ანგარიშიც კი ადასტურებს, სადაც მკაფიოდაა აღნიშნული, რომ: „ქვეყანაში საგრძნობლად გაძლიერდა რუსეთის სპეცსამსახურების გავლენა მათ შორის რბილი ძალის გამოყენების გზით...“ (5).

სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოებში რუსეთი „რბილი ძალის“ კარგად ადაპტირებული მეთოდებით იბრძვის. რეგიონის პოლიტიკურ ველზე რუსეთის „რბილი ძალის“ ინსტრუმენტებია:

- რელიგია; რუსეთის „რბილი ძალის“ პოლიტიკაში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს წარმოადგენს ქრისტიანობა, რომელსაც ყოველთვის მოხერხებულად იყენებდა რუსეთი კოლონიური პოლიტიკის შესანიღბად.

- საინფორმაციო ომი; რუსულმა საინფორმაციო მანქანამ მოახერხა დასაყრდენი მოეძებნა ადგილობრივ, როგორც სომხურ, ასევე, ქართულ ბეჭდურ მედიაში, რომლებიც აწარმოებენ აგრესიულ, ანტიდასავლურ და ანტიამერიკულ საინფორმაციო კამპანიას. ჩამოყალიბდა მსხვილი ბეჭდური მედია საშუალებები, რომელთა ანტიდასავლური რიტორიკა გააზრებული სარედაქციო პოლიტიკის ნაწილია. მაგალითად, ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების განხილვისას მათი გზავნილები ღირებულებებისა და ადამიანის უფლებების სფეროში ხაზს უსვამდა დასავლეთის მიერ ჰომოსექსუალობის, ინცესტის, პედოფილიის და გარყვნილი ცხოვრების წესის „დაკანონებას“.

ისინი დასავლეთს წარმოაჩენენ მართლმადიდებლობასთან მებრძოლ ძალად და ხშირ შემთხვევებში, ამ საკითხს ქრისტიანულ რუსეთთან ბრძოლის კონტექსტში განიხილავენ (6.2016). ამ პროცესში აქტიურადაა ჩართული რუსეთის სატელევიზიო არხები.

საინფორმაციო ომში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ისეთი ანალიტიკური სტატიების გამოქვეყნებას, რომელშიც მძიმე ფორმებშია ასახული საქართველოსა და სომხეთის მომავალი, რომ მათ ემუქრებათ ისლამური სახელმწიფო და ა.შ. ამ პროცესში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ პრორუსული არასამთავრობო ორგანიზაციები. ანალიტიკოსების აზრით, საინფორმაციო ომში ფართოდ გამოიყენება Spin Doctor-ის მეთოდი. როგორც ავტორები ტატიანა ზონოვა და რომან რეინჰარდი (Tatiana Zonova and Roman Reinhardt) აღნიშნავენ (7.2014:11), ანტიდასავლური კრიტიკა, უკვე 2004 წლიდან გახდა რუსეთის საგარეო პოლიტიკის ნაწილი და იგი საინფორმაციო ომის ნაწილიცაა.

- პრორუსული პოლიტიკური პარტიები და არასამთავრობო ორგანიზაციები; სამხრეთ კავკასიის მოსახლეობის დიდ ნაწილში პრორუსული იდეები დიდად პოპულარული არ არის, ამიტომ რუსეთისადმი ლოიალურად განწყობილი პარტიები თავიანთ იდეოლოგიურ საქმიანობაში უპირატესობას არ ანიჭებენ ღია ანტიდასავლურ პროპაგანდას და აპელირებენ იმაზე, რომ ევროატლანტიკური ინტეგრაცია მიუღწეველია, რომ დასავლეთი სამხრეთ კავკასიის პატარა სახელმწიფოების გამო არ დაუპირისპირდება რუსეთს, რომ რუსეთთან ალიანსი ან ნეიტრალიტეტის გამოცხადება მათი იდენტობის შენარჩუნებისათვის უკეთესი არჩევანია.

- რუსული ინვესტიციები და ენერგომატარებლები; სამხრეთ კავკასიაში რუსული კაპიტალი ძირითადად წარმოდგენილია ენერგეტიკის, ნავთობპროდუქტების რეალიზაციის, მადნეულის წარმოების, მინერალური წყლების წარმოების სფეროში, საბანკო სექტორში, კვების ინდუსტრიაში. რეგიონში შეუფერხებლად საქმიანობენ ის რუსული კომპანიები, რომლებსაც აშშ-მა და ევროკავშირმა სანქციები დაუწესა ყირიმის ანექსიის გამო, მათ შორისაა „ლუკოილი“, „როსნეფტი“ და სხვა.

საქართველოს მაგალითს თუ მოვიშველიებთ და სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით ვიმსჯელებთ, ჯერ კიდევ 2014 წელს საქართველოში რუსეთიდან 66\$ მილიონი პირდაპირი ინვესტიცია განხორციელდა, რითაც საქართველოში შემოსულ პირდაპირ ინვესტიციებს შორის რუსეთის კაპიტალმა მერვე ადგილი დაიკავა. ეს მონაცემები მომდევნო წლებში გაიზარდა. „ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტის“ მონაცემებით, საქართველოში ინვესტიციებით პირველ ადგილს ნიდერლანდები იკავებს 331\$ მილიონით. თუმცა, ანალიტიკოსების აზრით, ვინაიდან ნიდერლანდები ოფშორული ზონაა, შესაძლებელია ამ კომპანიების უკან რეალურად იდგეს რუსული კაპიტალი (8.2015).

ამავე ორგანიზაციამ შეისწავლა საქართველოში რუსეთიდან განხორციელებული ფულადი გზავნილების გავლენა საქართველოს ეკონომიკურ მაჩვენებლებზე; მათი დაკვირვებით, მაგალითად, 2009 წლიდან საქართველოში განხორციელებული ფულადი გზავნილების მოცულობა აღემატება პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობას. საქართველოს ეროვნული

ბანკის ოფიცია- ლური მონაცემებით, რუსეთიდან საქართველოში განხორციელებულმა ფულადმა გზავნილებმა 2014 წელს შეადგინა 709,2\$ მილიონი, რაც საერთო ფულადი გზავნილების დაახლოებით 49%-ს შეადგენდა(9). როგორც ვხედავთ, რუსეთის გავლენა საქართველოში მიმდინარე ეკონომიკურ პროცესებზე საკმაოდ მაღალია.

დაახლოებით იგივე მეთოდებს იყენებს რუსეთი და საკმაოდ წარმატებითაც სომხეთში. რუსულმა პოლიტიკამ მოახერხა, რომ სომხეთის საგარეო პოლიტიკური ვექტორი რუსეთისკენაა მიმართული. მაგრამ, რაც შეეხება საგანმანათლებლო და ეკონომიკურ კავშირებს, სომხეთმა მოახერხა გარღვევა მოეხდინა ამ კუთხით. თუ სომხეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს ოფიციალური მონა- ცემებით ვიმსჯელებთ, სომხეთი პირველ ადგილზეა სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებიდან აშშ-სა და დასავლურ სამეცნიერო ჟურნალებში გამოქვეყნებული შრომების მიხედვით და ევროკავშირთან სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობების თვალსაზ-რისით კი ევროკავშირი ნომერ პირველი პარტნიორია სომხეთი-სათვის (10). ამ მონაცემებით სომხეთი ძალიან ამაყობს. გვინდა აღვნიშნოთ, რომ, სწორედ ევროკავშირის ეკონომიკურ და სხვა ტიპის პროექტების მუშაობის შედეგი იყო 2018 წლის გაზაფხულზე ერევანში განვითარებული მოვლენები. ევროკავშირის „რბილმა ძალამ“ რადიკალური ნაბიჯებისაკენ უბიძგა მოსახლეობას და ცვლილებების დაჟინებული სურვილი აღმოჩნდა ის ძალა, რომელსაც საკმოდ დიდი გავლენების მქონე სომხეთის პოლიტიკური ელიტა ვერ შეეწინააღმდეგა. ამ ურთიერთკავშირზე არაერთი მკვლევარი მიაწინებს. მაგალითად, ქართველი

მკვლევარი კახა გოგოლაშვილიც წერდა: „როდესაც 2013 წლის 3 სექტემბერს მაშინდელმა სომხეთის პრეზი- დენტმა სერჟ სარგსიანმა ოფიციალურად განაცხადა უარი ევროკავშირთან **ასოცირების შესახებ შეთანხმების** ხელმოწერაზე, შეიქმნა შთაბეჭდილება, რომ ქვეყანამ თავისი გეოპოლიტიკური არჩევანი რუსეთის სასარგებლოდ საბოლოოდ გააკეთა. ლოგიკურად აქვე უნდა დასრულებულიყო სომხეთის შიდა ტრანსფორმაციაც და მისი ევროპულ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბების პერსპექტივაც, მაგრამ მოვლენათა შემდგომმა განვითარებამ გვიჩვენა, რომ არც თავად სომხეთსა და არც ევროკავშირს უარი არ უთქვამთ თანამშრომლობის გაგრძელებაზე და გაღრმავებაზეც კი“ (11). იქმნება შთაბეჭდილება, რომ სომხეთმა (როგორც სერჯ სარქისიანის, ასევე, მისმა წინამორბედმა ხელისუფლებამ) გათვლა გააკეთა გრძელვადიან მიზნებზე და ევროკავშირის დახმარებით მიზანმიმართულად ზრუნავდა ქვეყანაში ინსტიტუტების განვითარებაზე, მოსახლეობაში თვით-შეგნებისა და დემოკრატიული ნორმების გავრცელება / დამკვიდრებაზე. წლების განმავლობაში ამ პროექტებმა იმუშავა ძალიან წარმატებით: ქვეყნის შიგნიდან მოხდა განვითარებისაკენ დიდი ნაბიჯის გადადგმა, საზოგადოება გაიზარდა. უწყინარმა, მშვიდობიანმა, განვითარებასა და პროგრესზე ორიენტირებულმა დასავლურმა ძალამ უდიდესი როლი ითამაშა ქვეყნის განვითარების გზაზე.

სომხეთი ორ ფრონტზე მოქმედებდა: არც რუსეთს ეწინააღმდეგებოდა და მას მთავარ სტრატეგიულ პარტნიორად აღიარებდა და არც ევროკავშირისაგან წამოსულ სიკეთეებზე

ამბობდა უარს. ეს პროცესი, რათქმუნდა, მიუღებელია რუსეთისათვის და ყველა ბერკეტს აამუშავებს, რომ შედეგების ანულირება მოახდინოს. რუსეთს არ აწყობს მეზობლად განვითარებული, პროგრესული, დემოკრატიული და დასავლური ტიპის სახელმწიფოები ორი მიზეზის გამო: ერთი იმიტომ, რომ ასეთი სახელმწიფოებისა და საზოგადოების მართვა და რუსეთისაკენ მათი მიზრუნება ადვილი არაა და მეორეც - თავად რუსეთში ბიძგს მისცემს პროგრესული ძალების ამომრავებას. რუსეთი კი ამისათვის ჯერ მზად არაა. ევროკავშირის თანმიმდევრული რეგიონული პოლიტიკა კი დროთა განმავლობაში გამოიღებს შედეგებს სამხრეთ კავკასიაში და უკვე შეუქცევად პროცესებს დაუდებს სათავეს, თუ ეს პროცესები უკვე დაწყებული არაა.

აზერბაიჯანის მაგალითი განსხვავებულია: ვგულისხმობთ იმას, რომ რელიგიური განსხვავება და ენერგორესურსების დიდი მარაგის კონტროლი აზერბაიჯანს საშუალებას აძლევს შედარებით დამოუკიდებელი საგარეო თუ საშინაო პოლიტიკა გაატაროს. რელიგიური სხვაობა რუსეთს დიდ ბერკეტს აცლის აზერბაიჯანთან მიმართებით. მუსლიმური რელიგია განსხვავებული მენტალიტეტის მატარებელი საზოგადოების რელიგიაა, ვიდრე მართლმადიდებლობა. თუმცა, სამხრეთ კავკასია არის რეგიონი, სადაც ეს ორი რელიგია მშვიდობიანად თანაცხოვრობს, თუ პოლიტიკური მიზნებისთვის არ ხდება მისი შეგნებული გამოყენება. რელიგიის გამო აზერბაიჯანისათვის არა რუსეთი, არამედ თურქეთია ის სახელმწიფო, რომლის მოდელი მისთვის მისაბამია და „ერთი ერი, ორი სახელმწიფო“ დევიზი მათ შორის ძალიან მჭიდრო კავშირს წარმოშობს.

აზერბაიჯანისათვის სახელმწიფოს ევროპული მოდელიც არაა მაინცადამაინც მისაბამი. ამიტომაც, ევროკავშირთან (ისევე, როგორც რუსეთთან) ურთიერთობა უფრო განსხვავებულ ჭრილში მიმდინარეობს, ვიდრე საქართველოსა და სომხეთისათვის; ამ შემთხვევაში აზერბაიჯანი უფრო მეტად საჭირო პარტნიორია დასავლეთისთვისაც და რუსეთისთვისაც ენერგორესურსების გამო და ძირითადად ამ ჭრილში თანამშრომლობაზეა აქცენტი გადატანილი. თუმცა, რუსეთმა არაერთი შეთავაზება და წინადადება გაუკეთა აზერბაიჯანს, მისი ტერიტორიის გავლით გასულიყო აზერბაიჯანული რესურსები ევროპისაკენ, მაგრამ, მაინც აზერბაიჯანი რჩება თურქეთის გავლით ენერგომატარებლების გადამზიდავი და გამტარი სახელმწიფო და უფრო ფართო კონტექსტში რომ ვნახოთ, აშშ-ის ენერგო პოლიტიკის გეგმების ნაწილად მოიაზრება.

ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან, როცა აშშ-ის მიერ სამხრეთ კავკასიაში ლობირებულმა ენერგო მარშრუტებმა რეალიზება დაიწყო, თითქოს განისაზღვრა აზერბაიჯანის როლი, რომელსაც დღემდე ასრულებს. აშშ-ის პრეზიდენტის ბილ კლინტონის მიერ მხარდაჭერილი აზერბაიჯანის, საქართველოსა და თურქეთის გავლით ენერგორესურსების გადაზიდვის მარშრუტი სიცოცხლისუნარიანი აღმოჩნდა და ხელი შეუწყო სამხრეთ კავკასიის რეგიონით მსოფლიოს დაინტერესებას. ენერგორესურსების საკითხია ის თემა, სადაც ამერიკის, რუსეთის, თურქეთისა და ევროპის ინტერესები გადაკვეთს ერთმანეთს. რუსეთი ამ პროცესს მტკივნეულად აღიქვამდა იმთავითვე და რადიკალურ ნაბიჯებს მიმართავდა მის საწინააღმდეგოდ.

2008 წლის აგვისტოს რუსეთ-საქართველოს ომმა სამხრეთ კავკასიაში დაამძიმა მდგომარეობა იმ თვალსაზრისით, რომ რუსეთმა აღიარა ცხინვალისა (ე.წ. სამხრეთ ოსეთის) და აფხაზეთის დამოუკიდებლობა და ახლა რუსული პოლიტიკური ელიტისათვის ადვილია ისაუბროს „ამიერკავკასიაში შექმნილი ახალი რეალობის“ (12.2016) შესახებ. ამ ე.წ. ახალი რეალობიდან გამომდინარე სამხრეთ კავკასიაში ექვსი სახელმწიფოა. მათგან სამი (სამხრეთ ოსეთის, აფხაზეთისა და ყარაბაღის რესპუბლიკა) (13) ახლად წარმოქმნილია და რუსეთი არის მათი დამოუკიდებლობის გარანტორი.

დასკვნა

ანუ, რომ შევაჯამოთ, რუსეთის საბრძოლო არსენალი საკმაოდ მრავალფეროვანია და მისი ერთადერთი მიზანი სამხრეთ კავკასიის რეგიონზე კონტროლია. ამ პროცესში კი ყოველგარი წინაღობა და სხვა პოლიტიკური მოთამაშის შემოსვლის მცდელობა რუსეთის მხრიდან აღიქმება, როგორც მის ინტერესებზე თავდასხმა და ავტომატურ რეჟიმში იწყებს ამუშავებას რუსული გამოცდილი ბრძოლის მეთოდები უკვე სხვა/საჭირო მიმართულებითაც.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Hannes Adomeit, Russia as a 'Great Power' in World Affairs: Images and Reality, International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 71, No.1 (Jan., 1995), pp. 35-68;
2. Walter Laqueur, STATE OF MIND: A Future Russia, World Affairs, Vol. 177, No. 5 (JANUARY / FEBRUARY 2015), pp. 54-60, Published by: Sage Publications, Inc.p. 3;

3. Дипломатия большогодубины, https://vpk.name/news/218893_diplomatiya_bolshogo_dubinyi.html;
4. Iwona Wiśniewska, Russia's demonstrative response to US sanctions, 2018-05-23, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2018-05-23/russias-demonstrative-response-to-us-sanctions>;
5. სუს-ის უფროსმა პარლამენტს უწყების 2017 წლის ანგარიში წარუდგინა, <https://sbg.gov.ge/news/339/sus-is-ufrosma-parlaments-utsyebis-2017-tslis-angarishi-tsarudgina>;
6. ანტიდასავლური პროპაგანდა. მედია მონიტორინგის ანგარიში, 2014-2015, მედიის განვითარების ფონდი. თბილისი, 2015, p. 10, 18; კრემლის საინფორმაციო ომი საქართველოს წინააღმდეგ: პროპაგანდასთან ბრძოლის სახელმწიფო პოლიტიკის აუცილებლობა, პოლიტიკის დოკუმენტი, 2016 წლის 22 აგვისტო, Institute of Development of Freedom of Information, pp.8-9.;
7. TATIANA ZONOVA and ROMAN REINHARDT, Main vectors of Russia's foreign policy (1991-2014), Rivista di Studi Politici Internazionali, NUOVA SERIE, Vol. 81, No. 4 (324) (OTTOBRE-DICEMBRE 2014), pp. 11.;
8. ძველიშვილი ნატა, კუპრეიშვილი თაზო, რუსული კაპიტალი ქართულ ბიზნესში, თბილისი, 2015;
9. რუსეთის ფედერაციიდან ფულადი გზავნილების გავლენა საქართველოს ეკონომიკურ სტაბილურობაზე, 19 მაისი 2015, Institute of Development of Freedom of Information, <https://idfi.ge/ge/the-impact-of-russian-money-transfers-on-stability-of-georgian-economy>;
10. <http://mfa.am/en/country-by-country/eu/>;
11. კახა გოგოლაშვილი, ევროკავშირის რბილი ძალა და სომხეთის რევოლუცია, <https://gfsis.org/ge/eu-blog/view/832>;

12. „Россия заинтересована в нормализации отношений с Грузией в тех сферах, в которых к этому готова Грузинская Сторона, при учете политических реалий, сложившихся в Закавказье.“Концепция внешней политики Российской Федерации. 30.11.16.http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02 Bw/content/id/ 2542248;
13. ყარაბაღის რესპუბლიკის დამოუკიდებლობა არ უღიარებია რუსეთს.